

1966 YILI KAUNOS SONDAJLARI

BAKİ ÖĞÜN

Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün de yardımları ile Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi adına 1966 yılında Kaunos'ta sondajlara başlanmıştır. Ekim ayı içinde fiilî olarak üç hafta devam eden araştırmalar makalenin yazarı tarafından yönetilmiştir¹. Epigrafımız Dr. Peter Herrmann bu yıl kısa bir zaman için çalışmalara katılmıştır. Oktay Pasinli, Süheyl Ünal, Seyhan Doruk, Ali Dağdeviren, İnci Uçer, Sevinç Yılmaz, Orhan Gürman kazı hey'etinin diğer üyeleri idiler.

Antik Kaunos şehri, bu günkü Köyceğiz gölünü denize bağlayan eski "Kalbis" şimdiki Dalyan çayı üzerinde ve Dalyan köyünün karşısındadır. Coğrafî bakımdan Karya ile Lykia hududunda bulunan Kaunos şehri Herodot'tan öğrendiğimize göre Pers harpleri sırasında bağımsız ve önemli bir merkezdi². Kendisine bağlı civar şehirlerin ihraç limanı vazifesini gördüğünü çeşitli kayıtlardan öğreniyoruz. Fakat eski yazarlarda İ. Ö. 4. yüzyıl ortalarında Karya'nın bir şehri olarak geçer³.

¹ Kaunos'ta araştırmalara karar vererek bu vazifeyi bize veren fakültemiz Anadolu ve Akdeniz Medeniyetleri Enstitüsü ve Profesörler kuruluna, gösterilen kolaylık ve yapılan yardımlardan dolayı Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne teşekkürü borç biliriz. Muğla Valisi ve Millî Eğitim Müdürü ile Köyceğiz kaymakam vekiline ve İlköğretim Müdürüne işlerimizi kolaylaştıran yardımlarından dolayı teşekkür ederiz. Köyceğiz Turizm Derneği yetkililerinin kazılarımıza karşı gösterdiği ilgi ve derneğin mütevazî bütçesinden yaptıkları yardım hey'etimizi mütehasis etmiştir. Bunun için kendilerine ayrıca teşekkürü vazife sayıyoruz.

² Herodot 1, 172.

³ Pseudo- Skylax 99.

Hekatomnid'lerin Karya'da hâkimiyetleri sırasında bir takım yapıcı faaliyet gösterdikleri (L. Robert, Le Sanctuaire d'Amyzon, CRAI - 1953 s. 414) ve çeşitli yollardan kendilerini halka sevdirdikleri (Droysen, Geschichte des Hellenismus. Tübingen 1952, I. s. 137) ve bu suretle hâkimiyetlerini Kaunos'u da içine alan daha geniş bir alana yaydıkları anlaşılmaktadır. Pseudo - Skylax'ın Kaunos'u Karya şehirlerinden sayan yukarıda bahsi geçen yerdeki ifadesi ve son olarak Bean tarafından yayınlanmış olan (JHS 73, 1953, s. 20 de 3 ve 4 No. yazıtlar) Mausollos'un

Bean'in bir çok defa buraya yaptığı gezilerden sonra yayınladığı yazıtlarla dikkati çeken Kaunos, daha önceleri çeşitli bilginler tarafından ziyaret edilmiştir⁴. Fakat yine Bean'in de dediği gibi Kaunos her nedense hâfirlar tarafından ihmal edilmiştir.

Kaunos'taki araştırmalara üç ayrı yerde başlanmıştır :

A. Liman civarında sonradan *Stoa* olduğu anlaşılan eski bir yapı etrafında,

B. Şehir surunun araştırılması maksadı ile şehrin batısını çeviren surların güneyinde bulunan Batı-Güney *Şehir Kapısında*,

C. *Mezarlarda*.

A. *Stoa* :

Şehir hayli büyüktür. Tiyatro, hamamlar ve yanındaki diğer yapılarla liman civarındaki çeşitli yapı kalıntıları, yazıtlar ve antik devir ekonomisi için önemli bilgiler veren gümrük binası kalıntılarının⁵ gösterdiği gibi Roma devrinde de geniş bir iskâna maruz kalmıştır. Bir çok defa iskân edilmiş geniş bir şehirde yapılacak araştırmalardaki ve hele çalışmalara başlanacak yerin seçilmesindeki güçlük bilinen bir olaydır. Bununla birlikte antik devirde zincirle kapatılarak⁶ emniyet altına alınan liman (Res. 1)⁷ civarında bulunan yazıtlar

babası Hekatomnos ve Mausollos'un kendisine ait heykel kaideleri bu fikri teyit etmektedir.

⁴ G. E. Bean, Notes and Inscriptions from Caunus. JHS 73, 1953, s. 10-35; 74, 1954, s. 85-110 ve orada adı geçen bibliyografya.

⁵ H. W. Pleket, Note on a Customs-law from Caunus. Mnemosyne 11, 1958, s. 128-135. Bu gümrük binasının yazıtı özellikle antik gümrük nizamlarına dair bilgiler veren hemen hemen tek belge olması bakımından önemlidir.

⁶ Strabo 14, 651; Krşl. JHS 73, 1953 s. 14 ve n. 13.

⁷ Bu resimde bir göl gibi görünen su birikintisinin bulunduğu yer bahsi geçen eski limandır. Bu gölün sağında ve solundaki tepelerin yamaçlarına kadar gelen şehir suru bu yamaçlarda her iki tarafta sona erer (Krşl. JHS. 73, 1953, s. 12'deki kroki). İşte bu şehir surunun iki ucu birleştirilerek liman kapatılıyor olmalıydı. Bununla birlikte bu gün bu şehir surunun iki ucu arasındaki mesafenin kolay kolay zincirle kapatılamıyacak kadar geniş görüldüğünü de belirtmek gerekir. Fakat Kaunos'ta zincirle kapatılan bir liman (Bk. n. 6) bahis konusu ise bu liman ancak burası olabilir. Öte yandan bu gölün sağında ve solundaki yamaçlarda iki ucu sona eren şehir suru bu fikri teyit eder durumdadır. Resimde gölden daha ötede Kalbis (Dalyan çayı) kıvrılarak denize ulaşmaktadır. Çayın etrafındaki arazinin çok alçak ve sazlık olduğu da resimde görülmektedir. Böylece çoğu yerî hâlâ bataklık olan bu arazinin vaktiyle denize ait olduğu tahmin edilebilir. Kaunos akropolisinin (Res. 2) eteklerinde doğu ve kuzey - doğuda görülen arazi aynı şekilde alçak bir düzlük

ve yine burada, antik şehrin içinden geçerek bu günkü Çandır köyüne giden patikanın kenarında, bir Roma duvarının altında pek az bir kısmı görünen düzgün ve daha eski devirden olduğu anlaşılan bir duvar (Res. 3) kazıya başlanacak en uygun yerin burası olacağına işaret ediyorlardı. Yukarıda bahsi geçen gümrük binası da ⁸ bu duvara yakın bir yerde bulunmaktadır. Bu sebeple biz de bu duvarı ⁹ takip edip ortaya çıkarmak amacı ile işe buradan başladık. Duvarın güneye, limana bakan yüzü gayet düzgündü. Kazıya önce bu tarafta başlanmıştır. Açıldıkça duvarın doğudan batıya tahminimizden fazla uzadığı müşahede edildi. Neticede bu duvarın 94 m. kadar uzunluğa sahip bir *stoa*nın arka duvarı olduğu anlaşılmıştır. Doğu ve batı köşeleri ve yanları açığa çıkarılmıştır. İki kısa yanlarda girişi bulunması (Res. 4) bakımından Atina Agorasındaki 2. *Attalos stoası*na ¹⁰ benzetilmektedir. *Attalos stoası*nda olduğu gibi bizim *stoa*da da exedra bulunup bulunmadığını henüz bilmiyoruz. Doğu tarafta böyle bir şey görülmemiştir (Res. 5). Fakat batı küçük yanında, kapının kenarında, batıya doğru uzanan bir duvar (Res. 4) tesbit edilmiştir. Bunun, bu yandaki exedranın bir duvarı olması mümkündür. *Stoa*nın yönü güneye, limana doğrudur. *Stoa*nın açığa çıkarılan arka duvarından temel üzerinde bir sıra ince, bir sıra kalın (0.51 m.) ve tekrar bir sıra ince (0.28 m.) (Res. 6) olmak üzere üç sıra taş kalmıştır. Bu iki ince taş sırası arasına yüksek taş konulmak suretiyle yapılan duvar sistemini 2. *Attalos stoa* duvarının iç yüzünde ¹¹ ve Milet'te kuzey agoranın Aslanlar limanına bakan *stoası*nın batı kandaına ait arka duvarda ¹² görüyoruz. Gerek 2. *Attalos stoası* ve gerekse

olup kışın bir çok kısımları su altında kalan sazlık durumundadır. Bu durum, Ege kıyılarındaki bir çok antik şehirler gibi Kaunos'un da vaktiyle bir yarım ada üzerinde kurulmuş olduğunu ima eder.

⁸ Bk. n. 5. Bu gümrük binasının – daha geç bir devirden olsa bile – eskiden beri agora v. s. gibi genel binaların bulunduğu bir yerde veya yakınında olması akla yatkındır. Nitekim daha ilk mevsimde küçük ölçüde yapılan araştırmalarımızla alınan sonuçlar bu fikirlerimizi doğrulamıştır.

⁹ JHS 73. 1953. s. 12 'deki krokide M ile işaret edilen nokta civarındadır.

¹⁰ W. Judeich, Topographie von Athen 1931. Handbuch der Altertumswissenschaft III. 2. II s. 354-356, Res. 44; Hesperia 20, 1951, Lev. 24; 25, 1956, Lev. 25 b. Eski bibliyografya : Judeich, op. cit. s. 354 n. 3.

¹¹ Hesperia 20, 1951, Lev. 24 a.

¹² Milet I. 6, Lev. 1/1, 9/2, 24/2.

Milet'teki *liman stoasının* batı kanadı bizimki ile karşılaştırıldığında ilgi çekici rakamlar ve özellikler müşahade edilmektedir :

Attalos stoası : İki katlı¹³ ve biri 6.57 m. diğeri 6.27 m. Genişliğinde iki gemilidir. İki küçük yanlarda kapısı vardır. Exedraları ile birlikte uzunluğu 116 m. kabul edilmektedir. Fakat hakikî uzunluğunun 97.35 m. olduğu da söylenmiştir¹⁴.

Milet liman stoası batı kanadı : Tek katlı, 6.29 m. genişliğinde ve tabanı sıkıştırılmış toprak¹⁵, arka duvarının kalınlığı 0.59 m.¹⁶, sütunların alt çapı 0.67 m. dir¹⁷.

Kaunos stoası (Res. 4) : İç genişliği 6.30 m. tek gemili, iki küçük yanlarında kapısı vardır (Res. 4 ve 5). Uzunluğu 94 m. dir¹⁸. Arka duvarının kalınlığı 0.98 m., kapıların yanlarındaki ante duvarlarının kalınlığı 0.75 m. dir. Tabanı sıkıştırılmış topraktır. Batı tarafta *in situ* olarak bulunan dor tarzı sütunun (Res. 7) kaide çapı 0.75 m. dir.

Burada verilen rakamlardan şu sonuçları çıkarabiliriz : *Kaunos stoası* Atina'daki 2. *Attalos stoasının*ine yakın bir uzunluğa sahiptir¹⁹. Genişliği dükkânlar hariç tutulursa, *Attalos stoası* ve *Milet liman stoasının* genişliklerinin hemen hemen aynıdır. İki yanlarında girişi bulunması bakımından yukarıda da söylediğimiz gibi 2. *Attalos*

¹³ Depo kısmı da hesaba katılırsa üç katlıdır (Hesperia 26, 1957, Lev. 30 restorasyondan sonraki son durum).

¹⁴ Judeich, op. cit. s. 355.

¹⁵ Milet I, 6, s. 13. Başlangıçta tek gemili ve aynen *Kaunos stoası* gibi arkasında dükkânları yoktur (Milet I, 6, Lev. 23). Sonradan batısına dükkânlar ve yeni bir stoa eklenmiştir (Milet I, 6. Lev. 24 ve 27).

¹⁶ Milet I, 6, s. 13-14 Lev. 8 ve 24/1.

¹⁷ Milet I, 6 s. 5.

¹⁸ Burada verilen bütün rakamlar kesin olmayıp, çok mahdut imkânlarla üç haftalık çalışmalardan elde edilen ilk sonuçları bilim alemine hemen sunmak için yazılan bu ilk raporla *stoa* hakkında daha açık bir fikir edinmek için verilmiştir. Bununla birlikte bu rakamların doğruya çok yakın olduklarını da kaydetmek isteriz. Heyetimizin teknik ressamı Seyhan Doruk tarafından yapılan kroki (Res. 4) ve alınan ölçüler kendisiyle birlikte tarafımızdan yeniden gözden geçirilmiştir.

¹⁹ R. Martin, Thasos agorasındaki kuzey - batı stoasından bahsederken "ölçüleri dolayısıyla bu *stoa*, tapınaklar ve agoralarda olduğu gibi klasik Yunanistan'ın mimarlık kompozisyonlarında çok karakteristik olan âbidevî sütunlu galerileri arasında yer alır" demektedir. Thasos stoası çok geniş (13. 98 m.) olmasına rağmen tek gemilidir. Bu sözler tabii herşeyden önce stoanın bu özelliği için söylenmiştir. Fakat bu ibare aynı zamanda Stoanın uzunluğuna (97,41 m.) da raci olmalıdır (R. Martin, L'Agora. Études Thasiennes VI. s. 10).

stoasına benzemektedir. Her üç stoanın duvar örgüsünün birbirlerine benzediklerine yine yukarıda işaret etmiştik. Tabii bu münferit benzerlikler fazla bir şey ifade etmeyecektir. *Kaunos stoası* hakkında daha kesin söz söyleyebilmek için elimize geçmemiş olan sütun başlıkları, arşitrav v. s. gibi yapının üst kısımlarının bulunmasını beklemek gerekir. Şimdilik arka duvarın (0.98 m. kalınlıkta), *Milet stoası* duvarının (0.59 m.) kalınlığına göre çok fazla, sütunun alt çapının (0.75 m.) yine *Milet stoası* sütunlarının alt çaplarından (0.67 m.) (bk. n. 17) büyük olması²⁰ dolayısıyla *Kaunos stoasının* iki katlı olması gerektiğini söyleyebiliriz. Nitekim 12.42 m. genişliğinde, iki gemili ve iki katlı olan Assos stoasının²¹ da birinci kat arka duvarı 1 m. civarında bir kalınlığa sahiptir²² ve öndeki sütunların alt çapı aşağı yukarı 0.75 m. dir²³.

Öte yandan *Kaunos stoası* duvarlarının dış yüzleri Hellenistik devir duvarlarında genellikle görüldüğü gibi boşalıdır (Res. 5, 8 a - b). Nitekim Priene tiyatrosu sahne duvarının içten ve dıştan görünüşü²⁴ *Kaunos stoasının* içten ve dıştan görünüşüne duvar tekniği bakımından benzemektedir. Ancak Kaunos'un taşları daha kaba yontulmuştur.

Kaunos stoasının fonksiyonu hakkında şimdi fazla bir şey söylemek erken olur. Arkasında dükkânlar veya altında depoları olmadığına göre doğrudan doğruya yalnız ticarî bir maksatla kullanılmış olmaz. Fakat Milet'in kuzey agorası Aslanlar limanına bakan *stoasında* olduğu gibi bu da limana karşıdır. Gümrük binası bu *stoanın* çok yakınındadır (Bk. n. 8). Bouleuterion v. s. gibi resmî idare binaları da yakınında olmalıdır.

Stoanın doğu - güney köşesinde inşa edilmiş iki kaideden (Res. 9) küçüğünün önünde, tersine dönmüş olarak açığa çıkarılan taş üzerindeki kitabede Kaunos halkının Roma halkını tebci ettiği yazılı-

²⁰ Gerçi Thasos kuzey - batı stoası sütunlarının alt çapları da 0.74-0.745 m. dir (R. Martin, L'Agora. Études Thasiennes VI s. 14), fakat bu stoanın çok geniş (13.98 m.) olması (Krşl. n. 19) sütunların bu kadar kalın olmasını gerektirmiştir. Hattâ bu kadar geniş bir yapının üstünün örtülmesi çok güç olduğu için, bir istisna teşkil eden bu durum Martin (L'Agora s. 10 v. a.) tarafından münakaşa edilmiştir.

²¹ J. T. Clarke, F. H. Bacon, R. Koldewey, Investigations at Assos s. 33-45.

²² op. cit. s. 35.

²³ op. cit. s. 45.

²⁴ T. Wiegand - H. Schrader, Priene Lev. 16 ve 18 ve Res. 231.

dır²⁵. Bütün bunlardan hakikaten, büyük bir ihtimalle, halen agorada çalışmakta olduğumuz sonucuna varılmaktadır. Kaunos'ta ortaya çıkarılmakta olan *stoa*, Assos'taki agoranın *kuzey stoası* gibi bir yer ve fonksiyona sahip olmalıdır.

Stoanın önünde açığa çıkarılan kaideler, Milet²⁶, Priene²⁷, Assos²⁸ ve diğer şehirlerin agoralarında olduğu gibi çeşitli anıtların benzerlerine ait kaidelerdir.

R. Martin'in²⁹ bahsettiği şekilde, agoraya ait bu devir için daha karakteristik olan diğer *stoaların*, gelecek yıllarda yapılacak kazılarla diğer yanlarda açığa çıkarılması mümkündür. Fakat şunu unutmamalıdır ki Kaunos, ne Atina ve ne de Milet büyüklüğünde bir merkezdir. Bununla birlikte *stoamızın* büyük bir ihtimal ile iki katlı oluşu, Martin'in Hellenistik devirde çok katlı *stoaların* agoralarda önemli bir yer aldıklarına dair fikrini teyit etmektedir³⁰.

Kaunos'ta ortaya çıkarılan *stoa* duvarının güneydeki ön kısmının araştırılması kadar arkasının, yani kuzeyinde kalan alanın araştırılması da önemli görünüyordu. Çünkü, Bean tarafından yayınlanan yazıtların³¹ bir çoğu burada bulunmuştur. Bu alanda, önce *stoa* duvarına dik, kuzey - güney yönünde uzun ve dar bir deneme çukuru açıldı. Ortaya çıkarılan geç devirlerden kalma bir yapı temeline ait taşların çoğunu, muhtemelen İ. Ö. 3. yüzyıldan³² kalma bir çok üzeri yazıtlı heykel kaidesi teşkil ediyordu (Res. 10^a). Maalesef bir çok kaide bulunmuş olmasına rağmen burada elimize hiç bir

²⁵ Bu yazıt Dr. Herrmann kazıdan ayrıldıktan sonra ortaya çıkarılmıştır. Bu ve diğer sonradan ortaya çıkarılan yazıtlardan estampajı çıkartılabilenler kendisine gönderilmiştir. Arkadaşımız Herrmann'ın mektubunun bir cümlesini buraya aynen alıyorum : "...auch diese neuen Texte lassen vermuten, dass Sie in der Nähe eines öffentlichen Platzes sind, vielleicht doch der Agora."

²⁶ Milet I. 6 Abb. 1 Taf. 11, 22, 25-28.

²⁷ T. Wiegand - H. Schrader, Priene Lev. 12-13; M. Schede, Die Ruinen von Priene². Berlin 1964 (Durchgesehen und verbessert von G. Kleiner und W. Kleiss) Res. 57, 68-69.

²⁸ Clarke, Bacon, Koldewey, Investigations at Assos. s. 21/cc, 33 fig. 4/7-11, 35 fig. 3/7-11.

²⁹ R. Martin, Recherches sur l'Agora Grecque, Paris 1951, s. 454 v. a.

³⁰ ibid. s. 482.

³¹ Krşl. n. 4.

³² Bu tarihleme yazı karakterine göre arkadaşımız Herrmann tarafından yapılmıştır.

heykel geçmemiştir. Bu alanda yapılacak kazıların özellikle yazılı döküman elde edilmesi yönünden verimli olması çok mümkündür. Fakat mimarlık kalıntılarının Res. 10'da görüldüğü gibi daha geç devre ait yapılar tarafından tamamen tahrip edildiği anlaşılmaktadır. Esasen satıhtan itibaren 0.80-1,5 m. derinlikte ana kayaya rastlanmaktadır.

B. Batı - Güney Şehir Kapısı :

Heyetimiz, *stoanın* bulunduğu alandan başka, hayli problematik³³ ve o nisbette ilgi çekici olan şehir duvarının araştırılmasına da önem vermiştir.

Dalyan'dan Çandır köyüne giden çeşitli patikalar, Kaunos'un batısını çeviren sur duvarının güney ucuna yakın bir yerde birleşir ve buradaki eski bir şehir kapısından geçerek Çandır'a ulaşır. Bu kapının durumunu incelemek için yapılan araştırmalarda, dışardan içeriye ilk girişte 2.13 m. genişliğinde olan kapının iki yanlarının büyük bloklarla inşa edildiği tesbit edilmiştir. İçeriye doğru 0,46 m. lik bir derinlikten sonra kapı geçiti her iki yanda 15 er cm. daha genişlemiştir (Res. 10 b ve 11 b). Dış taraftaki bu ilk kısmı büyük bloklarla inşa edilmiş olan duvarın buradaki kalınlığı 1.91 m. dir. Arkada, iç kısımda kapının iki yanındaki duvarlar küçük taşlarla örülmüştür. Küçük taşlarla inşa edilmiş bu ikinci kısım 4.30 m. kalınlığındadır. Böylece kapının iki yanındaki duvarların bir kule gibi, 6.20 m. kalınlığa sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Kapının iki yanındaki duvarın dış yüzü bosajlı, isodomik, kenarları muntazam traşlanarak çerçevelenmiş, çoğu dikdörtgen şekilli karakteristik Hellenistik devir özelliğindedir³⁴ (Res. 11 a). Kapının sol tarafındaki duvar batıya yönelerek, herhalde kapıyı korumak için, bir kule gibi ileri doğru çıkmıştır. Buradaki duvarın tekniği ilk bakışta kapının yanlarından farklıdır. Polygonal teknikte yapılmış olan bu duvarın bazı araştırmacılar tarafından³⁵, dikdörtgen şekilli

³³ Bean, JHS 73, 1953 s. 11-13.

³⁴ R. L. Scranton, Greek walls (Cambridge Mass. 1941) s. 183, D. 16/2; Lanckoronski, Städte Pamphyliens und Pisidiens I (Wien 1890) s. 60-61 Res. 47-48.

³⁵ M. Collignon, Emplacement et Ruines de la Ville de Kaunos. BCH 1, 1887, s. 339; A. Maiuri, Escursioni nella Caria. Rovine die Caunos. Annuario 3, 1921, s. 272.

bosajlı karakteristik Hellenistik devir duvarlarından³⁶ daha eski olduğu kabul edilmiştir. Öte yandan, Bean ve Scranton, polygonal teknikteki bu duvarın taşlarından bazılarının kenarları muntazam tıraşlanarak çerçevelemiş, ortaları ise kabaca yontularak kabarık bırakılmış olduğu için eski polygonal teknikten ayrıldığı, bu sebeple bunun dikdörtgen şekilli, bosajlı duvardan³⁷ da daha geç —muhtemelen geç Hellenistik— bir devirde yapılmış olacağı kanaatinde-dirler³⁸. Araştırmalarımız Scranton'un bu fikrini teyit eder görünmektedir. Ancak ayrı teknikte yapılmış olmalarına rağmen bu duvarların çağdaş olmaları daha çok mümkündür. Çünkü bir yandan, Res. 12a'da görüldüğü gibi kapının kenarındaki dikdörtgen şekilli, etrafı çerçevesi, bosajlı taşlarla yapılmış duvar ile, polygonal teknikteki duvarın taşları birleştikleri köşede birbirine o kadar iyi intibak ettirilmişler ve birbiri içine girmişlerdir ki bu iki duvarın aynı zamanda yapıldığına dair bir şüphe bırakmamaktadır. Öte yandan, kapının iç tarafında duvarın iç yüzü (Res. 11 b) yapılışı bakımından yukarıda bahsi geçen dikdörtgen şekilli bosajlı duvarın³⁹ tamamıyla aynıdır. Yalnız buradaki taşların boyutları daha küçüktür. Res. 11 b ve 12 b'de müşahede edileceği şekilde kapının iki kenarında sur yanyana veya arka arkaya inşa edilmiş iki ayrı duvardan müteşekkil gibi görünmektedir. Nitekim Res. 12 b de arka plândaki polygonal duvar, öndeki dikdörtgen şekilli bosajlı duvarın üzerinde ve ondan sonra yapılmış gibidir. Maalesef, yan yana ve üst üste inşa edilmiş iki ayrı duvar gibi duran bu duvarların, ayrı duvarlar olup olmadığını henüz tahkik edemedik. Ancak, burada dikdörtgen şekilli bosajlı duvarın³⁹ Scranton'un Pseudo-isodomic dediği gruptaki⁴⁰ duvarlar arasından, özellikle Herakleia (Latmos)⁴¹ ve Priene⁴² duvarlarına benzediğine işaret etmek yerinde olacaktır. Fakat Herakleia ve Priene duvarlarının içsiliği çok daha üstündür. Scranton'un

³⁶ JHS 73, 1953, s. 13 Res. 5.

³⁷ op. cit.

³⁸ op. cit. s. 12 ve n. 9 ve 11.

³⁹ n. 36'da işaret edilen duvar ile bizim Res. 12 b. de öndeki duvar.

⁴⁰ R. L. Scranton, Greek Walls. s. 181-182 Grup "D 10. Pseudo - Isodomic : Quarry to Hammer Face".

⁴¹ F. Krischen, Die Befestigungen von Herakleia am Latmos. Milet III. 2 (Berlin 1922) bilhassa Lev. 8, 10, 11, 13 ve passim; tarihi için Bk. s. 51.

⁴² Wiegand - Schrader, Priene (Berlin 1904) bilhassa s. 41 ve 42.

bu gruba akraba saydığı bir gruptaki bazı Miletos duvarları⁴³ da Kaunos'taki bu duvarlara benzemektedir. Herakleia, Priene ve Miletos'taki, bahsi geçen duvarlar İ. Ö. 4. yüzyıl sonuna veya 3. yüzyıl başına tarihlenmişlerdir. Bu devre ait, pseudo - isodomic teknikte yapılmış olmakla birlikte taşları yine Kaunos'tan çok daha düzgün bir şekilde yontulmuş olan diğer bir duvar Alinda stoasının⁴⁴ duvarıdır.

Kapıda yapılan araştırmalarda İ. Ö. 3. yüzyıldan bir kandil⁴⁵ (Res : 15/1), birkaç küçük megara kâsesi parçası, İ. S. 1-5. yüzyıldan cam vazo parçaları (Res : 15/2) ile daha geç bir devirde yapılmış olması mümkün Roma çanak-çömleği, ele geçmiştir.

C. Mezarlar :

1963 yılında Kaunos'ta İ. Ö. 6. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenebilecek bir kuros bulunmuştur. Halen Bodrum müzesinde sergilenen bu heykel köylüler tarafından ortaya çıkarıldıktan sonra antikacıların eline geçmiş, daha sonra da adı geçen müzeye mal edilmiştir. Köylülerden alınan bilgiye göre heykel B bölümünde bahsettiğimiz şehir kapısının dışında, Çandır yolu üzerinde kapıdan 15-20 m. kadar ilerde şehir duvarının tekrar kuzeye yöneldiği noktadaki köşenin önünde bulunmuştur. Çıplak vaziyette tasvir edilmiş olan kuros mezarlık veya tapınak v. s. gibi bir yere dikilmiş bir adak heykeli olmalıdır. Bulunduğu yer kayalıktır. Buraya nereden, nasıl geldiği belli değildir. Köylüler, bir kısmı satıhta duran heykelin farkına varmadan uzun yıllar üzerine basarak geçmiş olduklarını söylemişlerdir. Civarda, yakınlarda bir tapınak veya bir mezarlık bulunduğu dair herhangi bir ip ucu elde edilmemiştir. Tapınak v. s. gibi umuma ait diğer yapılar yukarıda A bölümünde bahsettiğimiz liman yakınında açığa çıkarılan *stoa* ile gümrük binası civarında yapılmış olmalıdır. Öte yandan, Kaunos hakkındaki yayınlarda

⁴³ A. v. Gerkan, Die Stadt Mauern. Milet II. 3 s. 92 Res. 60 ve s. 97 Res. 68.

⁴⁴ R. Martin, Recherches sur L'Agora Grecque (Paris 1957) Lev. 7 ve 11; tarihi için Bk. s. 426-427 ve cetvel 1.

⁴⁵ Bu pişmiş toprak kandil Howland'ın 29 B tipi (R. H. Howland, The Athenian Agora IV. Greek Lamps and Their Survivals (Princeton 1958) s. 96 Lev. 41 No. 415-416) veya 32 tipindedir (ibid. s. 99 Lev. 41 No. 425, 429, 432). Bunlardan birinciler Howland tarafından İ. Ö. 3. yüzyılın ilk çeyreği ve ikinci çeyreğine doğru (ibid. s. 96), ikinciler "geç ikinci çeyreği ve hiç olmazsa asrın sonuna, belki biraz daha geç" (ibid. s. 99) olarak tarihlenmiştir.

mezarlara dair bilgiler hemen hemen yalnız kaya mezarları ve diğer Lykia tipi mezarlara inhisar etmektedir. Fakat şehrin bunlardan ayrı diğer devirlere ait bir mezarlığı olmalıydı. Bu mezarlığın bulunup araştırılması lâzımdı.

Limanın doğusundaki tepenin doğu - güney yamacında, şehir surunun dışında köylüler tarafından gömme mezarların açıldığını haber alan heyetimiz bu hususta bilgi edinmek için orada araştırma yapmayı kararlaştırmıştır. Yapılan kazılarda yanyana bir sıra altta, bir sıra üstte olmak üzere mezarlar açığa çıkarılmıştır (Res. 13 a). Üstteki mezarların içi harçla sıvanmıştır (13 b). Satha çok yakın ve oldukça sarp bir yamaçta bulunan bu mezarlar çok tahrip olmuştur (Res. 13 a ve b). Alttaki sırada bulunan mezarlar hakkında daha yakından fikir edinebilmek için bunlardan biri örnek olarak aşağıda tasvir edilmiştir :

1 No. lu Mezar (Res. 14):

İçten içe uzunluğu 135 cm., genişliği 55 cm. dir. Batı yönünde olan mezarın baş tarafı ana kayaya dayanmaktadır. Tabanında küçük çakıllar müşahede edilmiştir. İçinin 25 cm. yüksekliğinde bir toprak tabakası ile dolu olduğu görülmüştür. Yan duvarları pek muntazam olmayan üç sıra taşla örülmüştür. Mezarın içi 55 cm. yüksekliktedir. Üzeri 10 cm. kadar kalınlıkta, biri 80 cm. diğeri 65 cm. uzunluğunda iki beyaz kapak taşı ile kapatılmıştır. Her iki kapak taşının arası ve yanları harçla örtülmüştür⁴⁶. Mezarın içinde bir çocuğa ait kafatası parçası ile küçük parmak kemikleri bulunmuştur. İskeletin diğer kısımlarına ait kemikler çok küçük ve tanınmayacak şekilde ortaya çıkarılmıştır. Mezarda 7 tane pişmiş topraktan göz yaşı şişesi (unguentaria) ele geçirilmiştir.

Bu mezarın yanında onun hemen tamamen aynı olan fakat bazıları üç kapak taşı ile kapatılmış bulunan üç mezar daha açılmıştır. Bunlardan biri içinde karakteri bilinmeyen pişmiş toprak bir vazo parçası ele geçmiştir. Diğerinde hiç bir şey bulunmamıştır. Üstteki mezarlar hemen hemen tamamen tahrip oldukları için (Res. 13) bunların yapısı hakkında hiç bir fikir edinilememiştir.

⁴⁶ Altteki mezarların kapakları üzerinde müşahede edilen bu harç muhtemelen üsttekilerden eski bir tarihte yapılmış olan mezarlarla ilgili değildir. İçleri gayet muntazam bir şekilde harçla sıvalı ve daha geç bir devirden olan üstteki mezarların döşemesini düzlemek için kullanılmış olabilir.

1 No. lu mezar içinde bulunan unguentarium'lara (Res. 15/3) göre⁴⁷ alttaki mezarlar İ. Ö. 2. yüzyıldandır. Üsttekilerin ne kadar geç bir devirden olduklarını söylemek şimdilik mümkün değildir.

Son yıllarda İsveç Lund Üniversitesinden Paavo Roos, bölgedeki diğer kaya mezarları ile birlikte Kaunos'takileri de etüd etmiştir. Bu etüd "Opuscula Atheniensia" VIII, 1968 de yayınlanmaktadır. Roos esas itibariyle bu mezarların mimarlık yönünü incelemiştir. Kaunos'taki mezarların içinden topladığı seramik tarafımızdan görülmüştür. Halen Dalyan İlkokulunda ve Bodrum Müzesinde saklanmakta olan bu çanak-çömlek siyah glazurlu Attika seramiğidir; muhtemelen 4. yy. 2. yarısından krater parçaları olup Kaunos'taki bu kaya mezarlarının önemine işaret etmektedirler. Bu itibarla kaya mezarları içinde yapılacak kazılardan da verimli sonuçlar almak mümkündür.

⁴⁷ "Fusiform unguentarium" denen bu tip unguentarium'lar Hellenistik devir içinde çok rastlanan karakteristik göz yaşı şişeleridir. Bunlara mezarlarda bulunduğu için göz yaşı şişesi denmekte ise de aslında esans şişeleridir. Fusiform unguentaria İ. Ö. 4. yüzyılda kaybolmağa başlıyan lekythosların yerini almıştır. 4. yüzyıl sonundan itibaren çok miktarda imâl edilmeğe başlanan bu vazolar bütün Hellenistik devir boyunca görülürler. Önceleri gövde yuvarlaktır. Sonra incelik, uzar, iğne benzer bir şekil alır. Geç Hellenistik devirde ince - uzun güzel bir şekil gösterirler (F. F. Jones, Tarsus 1 (Princeton 1950) s. 171-172). Bizim burada verdiğimiz örnek (Res. 15/3) şekil bakımından Tarsus'ta bulunmuş olan —Geç Hellenistik— 235-236 No. lar (Tarsus 1. s. 230. Res. 135 ve 187) ile Thompson'un İ. Ö. 2. yüzyıl başına tarihlediği C 76 ve C 77 No. lar (Hesperia 3, 1934, s. 473, s. 368 Res. 52) arasında yer alır. Atina agorasında bulunmuş olan İ. Ö. 1. yüzyıldan bir örnek 34. cm. yüksekliğindedir. Gövdesi büyümüş, şişkinleşmiş ve boyu uzamış, ona karşılık alt kısmı hayli kısalmıştır. Boyunun büyüklüğü ve halka kaidesiyle eski Hellenistik örneklerden ayrılır (H. S. Robinson, The Athenian Agora V. Pottery of the Roman Period (Princeton 1959) s. 15 Lev. 2/F 48). Hellenistik devir unguentarium'ları 7.5-20 cm. boyunda ve düz kaidelidirler. Roma devrinden diğer unguentariumlar (ibid. Lev. 2/F 49 ve F. 50; Lev. 5/G 96-G 98 ve Lev. 18/M 6-M8) şekil bakımından bizimkilerden tamamiyle farklıdır. Bu sebeplerle Kaunos'ta 1 No. mezarda bulunmuş olan unguentariumları İ. Ö. 2. yüzyılın ortası veya ikinci yarısına tarihlemek mümkünüdür.